

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/41/2007

ETYKA ZAWODOWA – OPINIE SPOŁECZNE I FAKTYCZNE ZACHOWANIA PRACOWNIKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2007

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

Kwestia „etyki zawodowej” jest w ostatnich latach coraz częściej dyskutowana. Oprócz ogólnych obowiązujących w społeczeństwie standardów etycznych, które znajdują zastosowanie w życiu zawodowym, nierzadko powstają regulaminy i kodeksy, tworzone zarówno przez konkretne profesje, jak też przez poszczególne zakłady pracy. Ich przestrzeganie ma się przyczynić do budowania swoistego etosu zawodowego.

Wiemy już, że zaufanie, jakim Polacy darzą ludzi wykonujących poszczególne zawody, oraz społeczne przekonanie o ich uczciwości i rzetelności zawodowej nie są zbyt imponujące, chociaż w ostatnich latach coraz wyższe¹. Tym razem postanowiliśmy sprawdzić, jak bardzo Polacy są wymagający pod tym względem, a więc jak rygorystyczne są wyrażane przez nich oceny różnych kontrowersyjnych zachowań pracowniczych, a przy okazji, czy sami – wykonując swoją pracę zawodową – stosują się lub stosowali do określonych standardów społecznych i etycznych².

OPINIE

Postanowiliśmy zbadać stosunek Polaków zarówno do zachowań, które mogą być interpretowane jako nieuczciwe lub co najmniej niesumienne, jak i do wykraczających ponad zwyczajowe normy. Niemal wszystkie spośród tych, mogących budzić kontrowersje, zachowań pracowniczych, które przedstawiliśmy ocenie respondentów, spotkały się raczej z dezaprobatą niż akceptacją. Wyjątek stanowi jedynie przyzwolenie na dobrowolne i bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika (niemal dwie piąte ankietowanych nie ma nic przeciwko takiemu postępowaniu, a co trzeci je potępia).

¹ Zob. komunikat CBOS „O uczciwości i rzetelności zawodowej”, marzec 2006.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (198), 2–5 listopada 2006 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=979); „Aktualne problemy i wydarzenia” (200), 12–15 stycznia 2007 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=922).

Jak się okazuje, Polacy są szczególnie krytyczni wobec przychodzenia do pracy po spożyciu alkoholu. Zachowanie takie akceptuje jedynie dwóch na stu badanych. Zdecydowanie negatywnie oceniane jest również „załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia – zgodę na takie postępowanie wyraża tylko 6% ankietowanych. Co dziewiąty respondent (11%) nie ma nic przeciwko spóźnianiu się do pracy, a mniej więcej co szósty (15%–17%) uznaje za dopuszczalne załatwianie prywatnych spraw lub „dorabianie” w godzinach pracy oraz korzystanie ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych.

Tabela 1

Przedstawię Panu(i) teraz przykłady różnych zachowań, które zdarzają się w pracy. Proszę powiedzieć, jaki jest Pana(i) osobisty stosunek do tych zachowań?				
	Nie mam nic przeciwko temu	Jest mi to obojętne	Potępiam	Trudno powiedzieć
Punkty na skali 1–7	1–3	4	5–7	
	w procentach			
Przychodzenie do pracy po spożyciu alkoholu	2	1	96	1
„Załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia	6	7	83	4
Spóźnianie się do pracy	11	9	78	2
Załatwianie prywatnych spraw (np. w urzędach) w godzinach pracy	15	15	66	4
„Dorabianie” do pensji w godzinach pracy	18	11	65	6
Korzystanie ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych (np. prywatne rozmowy na koszt firmy)	17	14	64	5
Wzięcie dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co i tak należy do obowiązków danego pracownika	20	16	56	8
Rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy – w celu zwiększenia swojej efektywności	24	13	54	9
Praca w domu – „po godzinach” – pomimo braku dodatkowego wynagrodzenia za nią	27	15	51	7
Pozostawanie w pracy „po godzinach” pomimo braku takiej konieczności	24	18	48	10
Odmowa wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, chociaż pozostających w granicy jego możliwości	30	21	37	12
Dobrowolne, bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika	39	19	33	9

Z nieco większym pobłażaniem Polaków spotyka się branie dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co i tak należy do obowiązków danego pracownika. Postępowanie takie akceptuje co piąty respondent (20%). Natomiast mniej więcej co czwarty (24%–27%) toleruje takie zachowania korzystne dla pracodawcy, jak: praca w domu „po godzinach” – bez dodatkowego wynagrodzenia, rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy – w celu zwiększenia swojej efektywności czy też pozostawanie w pracy „po godzinach”, pomimo braku takiej konieczności. Jednak i tego typu zachowania pracowników znacznie częściej spotykają się z potępieniem niż akceptacją respondentów – mniej więcej połowa (48%–54%) wyraża się o nich krytycznie. Również postępowanie wskazujące na wysoki stopień asertywności pracowników nieco częściej budzi sprzeciw niż akceptację. Odmowę wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, jednak pozostających w granicach jego możliwości, krytycznie ocenia 37% badanych, akceptuje zaś 30%.

Takie zachowania, jak: korzystanie ze służbowych materiałów w celach prywatnych, załatwianie osobistych spraw w godzinach pracy, branie dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co i tak należy do obowiązków pracownika, spóźnianie się do pracy oraz przychodzenie do niej po spożyciu alkoholu, „załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia, jak również odmowa wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, chociaż pozostających w granicach jego możliwości nieco częściej spotykają się z potępieniem osób biernych zawodowo niż pracujących. Natomiast zawodowo aktywni, w przeciwieństwie do niepracujących, częściej wyrażają sprzeciw wobec pozostawania w pracy „po godzinach”, dodatkowej pracy w domu pomimo braku wynagrodzenia za nią, dobrowolnego i bezpłatnego wykonywania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika oraz rezygnacji z przerw przysługujących w czasie pracy.

Tabela 2

Oceniane zachowania (1 – nie mam nic przeciwko temu, 7 – całkowicie potępiam)	Aktywni zawodowo		Bierni zawodowo		Ogół badanych	
	Średnia na skali 1-7	Odchyleni e standar- dowe	Średnia na skali 1-7	Odchyleni e standar- dowe	Średnia na skali 1-7	Odchyleni e standar- dowe
Spóźnianie się do pracy	5,73	1,59	5,84	1,59	5,79	1,59
Przychodzenie do pracy po spożyciu alkoholu	6,75	0,93	6,84	0,68	6,80	0,81
Rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy – w celu zwiększenia swojej efektywności	4,81	2,12	4,78	2,10	4,80	2,11
Wzięcie dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co i tak należy do obowiązków danego pracownika	4,94	1,98	5,10	1,97	5,03	1,98
Załatwianie prywatnych spraw (np. w urzędach) w godzinach pracy	5,15	1,87	5,36	1,80	5,27	1,84
Praca w domu – „po godzinach” – pomimo braku dodatkowego wynagrodzenia za nią	4,70	2,11	4,49	2,18	4,59	2,15
Korzystanie ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych (np. prywatne rozmowy na koszt firmy)	4,93	1,91	5,35	1,79	5,16	1,85
„Dorabianie” do pensji w godzinach pracy	5,26	1,98	5,26	2,00	5,26	1,99
Dobrowolne, bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika	3,86	2,09	3,78	2,13	3,82	2,11
Odmowa wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, chociaż pozostających w granicy jego możliwości	4,16	1,89	4,22	1,90	4,19	1,90
„Załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia	6,03	1,44	6,11	1,43	6,08	1,44
Pozostawanie w pracy „po godzinach” pomimo braku takiej konieczności	4,91	2,12	4,61	2,14	4,76	2,13

Cechą, która w największym stopniu różnicuje stosunek Polaków do większości spośród przedstawionych zachowań związanych z pracą zawodową, jest ich wiek. Skłonność do akceptacji takich zachowań, jak: spóźnianie się do pracy, prywatne wykorzystywanie

służbowych materiałów, „załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy, „dorabianie” do pensji w godzinach pracy oraz załatwianie prywatnych spraw w czasie pracy, znacznie częściej charakteryzuje osoby młodsze niż starsze. Odwrotnie jest natomiast w ocenie takich zachowań jak praca w domu „po godzinach” bez dodatkowej zapłaty czy też dobrowolne, bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika. Akceptacja tego typu postępowania rośnie wraz z wiekiem respondentów. Najmłodszy badani są w tym przypadku najbardziej krytyczni.

Wyraźnie mniejsze znaczenie w podejściu do zachowań pracowniczych ma częstotliwość uczestnictwa w praktykach religijnych. Wraz ze wzrostem tak rozumianej religijności Polaków nasila się przede wszystkim ich sprzeciw wobec „dorabiania” do pensji w godzinach pracy. Osoby praktykujące religijnie regularnie nieco częściej też niż niepraktykujący lub sporadycznie uczestniczący w praktykach religijnych nie zgadzają się na wykorzystywanie służbowych materiałów i urządzeń do prywatnych celów, jak również na spóźnianie się do pracy oraz „załatwianie” zwolnień lekarskich pomimo dobrego stanu zdrowia. Na ocenę pozostałych zachowań religijność Polaków nie wpływa znacząco.

Niemal zupełnie nieistotne są natomiast takie cechy, jak: płeć, poziom wykształcenia, wielkość miejsca zamieszkania, wysokość uzyskiwanych dochodów oraz ocena własnych warunków materialnych.

W przypadku osób aktywnych zawodowo na moralną ocenę zachowań pracowniczych wpływa zainteresowanie wykonywaną pracą oraz ogólny stopień zadowolenia z niej, przejawiający się m.in. w chęci utrzymania obecnego zatrudnienia bądź też jego zmiany. Wraz ze wzrostem pozytywnych ocen na pytanie, czy wykonywana przez respondentów praca jest interesująca, maleje ich tolerancja dla takich zachowań, jak: korzystanie ze służbowego telefonu, faksu, papieru lub innych materiałów w celach prywatnych, załatwianie prywatnych spraw w godzinach pracy, przychodzenie do pracy pod wpływem alkoholu oraz „załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy. Wyraźnie inaczej jest w przypadku niezadowolenia z wykonywanej pracy. Im silniejsza jest wśród respondentów chęć zmiany obecnego zatrudnienia, tym większe przyzwolenie na „załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia, „dorabianie” do pensji w godzinach pracy czy też wykorzystywanie czasu pracy do załatwiania innych prywatnych spraw (np. urzędowych).

Tabela 3

Zachowania pracowników	Ogół respondentów		Czynni zawodowo	
	wiek	częstotliwość udziału w praktykach religijnych	ocena pracy jako interesującej	chęć zmiany zatrudnienia
	wartość współczynnika korelacji r-Pearsona			
Spóźnianie się do pracy	-0,229**	-0,079*	0,016	0,053
Przychodzenie do pracy po spożyciu alkoholu	-0,028	-0,025	-0,132*	0,026
Rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy – w celu zwiększenia swojej efektywności	0,003	-0,012	0,030	0,011
Wzięcie dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co i tak należy do obowiązków danego pracownika	-0,095*	-0,048	-0,081	0,050
Załatwianie prywatnych spraw (np. w urzędach) w godzinach pracy	-0,124**	-0,064	-0,151**	0,157**
Praca w domu – „po godzinach” - pomimo braku dodatkowego wynagrodzenia za nią	0,090*	0,036	0,070	-0,066
Korzystanie ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych (np. prywatne rozmowy na koszt firmy)	-0,213**	-0,095*	-0,157**	0,124*
„Dorabianie” do pensji w godzinach pracy	-0,139**	-0,108**	-0,084	0,172**
Dobrowolne, bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika	0,076*	0,032	0,030	-0,016
Odmowa wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, chociaż pozostających w granicy jego możliwości	-0,022	-0,052	0,010	0,042
„Załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia	-0,161**	-0,075*	-0,122*	0,184**
Pozostawanie w pracy „po godzinach” pomimo braku takiej konieczności	0,055	-0,017	-0,018	0,029

* Istotność na poziomie 0,01 **Istotność na poziomie 0,001

Ogólnie rzecz biorąc, wśród postaw wobec analizowanych zachowań pracowniczych można wyróżnić dwa skrajne podejścia ujemnie ze sobą skorelowane ($r = -0,483$)³. Pierwsze z nich charakteryzuje się przyzwoleniem na zachowania społecznie uznawane za nieetyczne, takie jak: korzystanie ze służbowych materiałów w celach prywatnych, unikanie pracy przez „załatwianie” zwolnienia lekarskiego, wykorzystywanie czasu pracy dla celów prywatnych

³ Zastosowano analizę czynnikową z rotacją typu Varimax, KMO = 0,773.

(m.in. załatwianie spraw urzędowych czy też wykonywanie innej pracy – dodatkowo płatnej), branie dodatkowych pieniędzy za realizację zadań należących do obowiązków pracownika, spóźnianie się do pracy oraz przychodzenie do niej pod wpływem alkoholu. Drugie natomiast wiąże się z dość wysokim stopniem akceptacji takich postaw, jak: dobrowolne i bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków pracownika, dodatkowa praca w domu lub pozostawanie w firmie po godzinach oraz rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy. W mniejszym stopniu na ten wymiar składa się również odmowa wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika.

Tabela 4. Wyniki analizy czynnikowej

Zachowania pracowników	Czynnik I Nieuczciwość i niesumienność	Czynnik II Praca ponad normę
Korzystanie ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych (np. prywatne rozmowy na koszt firmy)	0,725	
„Załatwianie” lekarskiego zwolnienia z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia	0,684	
Załatwianie prywatnych spraw (np. w urzędach) w godzinach pracy	0,676	
„Dorabianie” do pensji w godzinach pracy	0,648	
Wzięcie dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co i tak należy do obowiązków danego pracownika	0,553	
Spóźnianie się do pracy	0,540	
Przychodzenie do pracy po spożyciu alkoholu	0,431	
Dobrowolne, bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika		0,764
Praca w domu – „po godzinach” – pomimo braku dodatkowego wynagrodzenia za nią		0,692
Pozostawanie w pracy „po godzinach” pomimo braku takiej konieczności		0,649
Rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy – w celu zwiększenia swojej efektywności		0,573
Odmowa wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, chociaż pozostających w granicy jego możliwości		0,444
Procent wariacji wyjaśnionej	22,6	17,2

Stosunek wyrażany do przedstawionych respondentom kontrowersyjnych zachowań w pracy w znacznym stopniu zależy, jak się okazuje, od ich sposobu podejścia do pracy w ogóle. Osoby traktujące pracę zawodową jako wartość samą w sobie – co przejawia się w akceptacji poglądów, zgodnie z którymi: warto być pracowitym, dobre wykonywanie

obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces, pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu, praca nadaje sens życiu, warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca, czy też praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi⁴ – znacznie częściej niż pozostali badani potępiają zachowania pracowników powszechnie uznawane za nieetyczne. Natomiast skłonność do akceptacji tego typu zachowań wyraźnie koreluje z instrumentalnym podejściem do pracy, a więc z aprobatą twierdzeń, według których: praca nie musi sprawiać satysfakcji – najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne, w pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści, praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy – nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał, oraz uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu. Badani wyrażający takie poglądy oprócz tego, że częściej tolerują nieuczciwość pracowników, częściej również są przeciwni pracy ponad normę, postulując tym samym wyższy poziom asertywności zawodowej.

Tabela 5. Analiza korelacji czynników

		Akceptacja zachowań pracowniczych	
		nieuczciwość i niesumienność	praca ponad normę
		wartość współczynnika korelacji r-Pearsona	
Podejście do pracy	- autoteliczne (praca wartością sama w sobie)	-0,257*	0,021
	- instrumentalne (praca sposobem zdobywania wartości materialnych itp.)	0,135*	-0,134*

* Istotność na poziomie 0,01

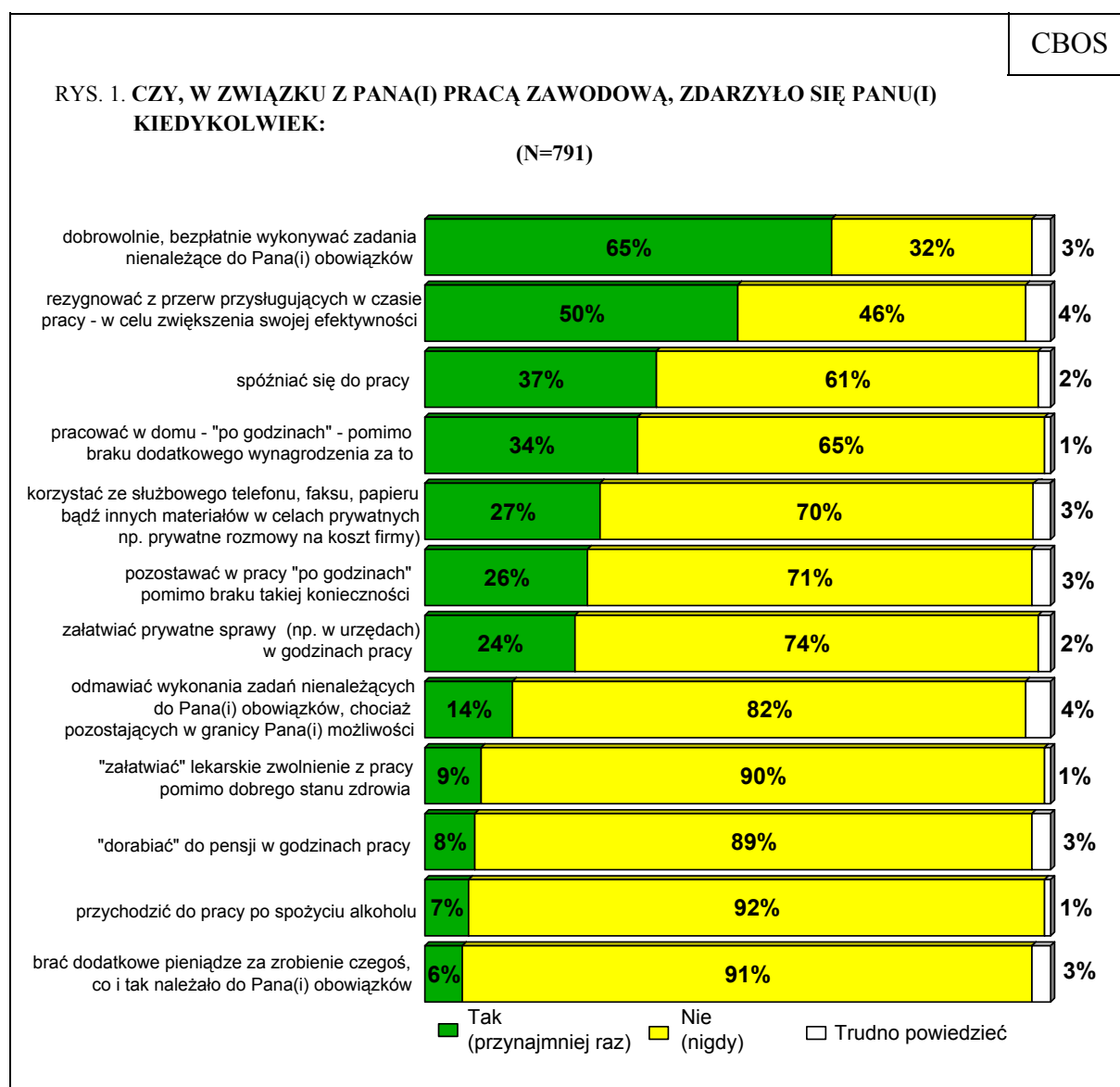
ZACHOWANIA

Wyznawane zasady moralne nie zawsze znajdują przełożenie na praktykę. Tak też jest z moralnością zawodową. Mimo iż niemal wszystkie z analizowanych zachowań pracowniczych wiążą się ze znacznym stopniem potępienia Polaków, wielu respondentów spośród aktywnych zawodowo (obecnie lub w przeszłości) przyznaje się zarówno do pracy ponad normę, jak i do nieuczciwości wobec pracodawcy. Aż dwie trzecie spośród tych, którzy kiedykolwiek pracowali zawodowo (65%), deklaruje, że zdarzyło im się dobrowolnie i bezpłatnie wykonywać zadania nienależące do ich obowiązków, a połowa (50%) przyznaje się, że w celu zwiększenia swojej efektywności rezygnowali z przerw przysługujących im w czasie pracy. Więcej niż co trzeciemu spośród pracujących nie jest obce spóźnianie się do

⁴ Zob. komunikat CBOS „Znaczenie pracy w życiu Polaków”, grudzień 2006.

pracy (37%), a także praca w domu – „po godzinach” – bez dodatkowego wynagrodzenia (34%).

Mniej więcej co czwarty pracujący, według własnych deklaracji, korzystał ze służbowych materiałów w celach prywatnych (27%), zostawał w pracy „po godzinach” pomimo braku takiej konieczności (26%), załatwiał prywatne sprawy (np. w urzędach) w godzinach pracy (24%). Co siódmemu pracownikowi (14%) zdarzyło się odmówić wykonania zadań nienależących do jego obowiązków, co dwunasty (8%) „dorabiał” do pensji w godzinach pracy, co czternasty (7%) co najmniej raz przyszedł do pracy po spożyciu alkoholu, a co szesnastemu (6%) zdarzyło się wziąć dodatkowe pieniądze za zrobienie czegoś, co i tak należało do jego obowiązków.

Należy zauważyć, że – ze względu na charakter badania (kwestionariusz wywiadu) oraz dość bezpośrednią formę pytania – odpowiedzi ankietowanych obarczone są znacznym stopniem deklaratorywności. W tego typu badaniach respondenci, chcąc korzystniej wypaść przed ankieterem, nierzadko zatają prawdę. Dlatego też można przypuszczać, że analizowane zachowania – zwłaszcza te powszechnie uznawane za negatywne – są w rzeczywistości częstsze niż w deklaracjach.

Wiele spośród analizowanych kontrowersyjnych zachowań pracowniczych zależy między innymi od cech demograficznych respondentów oraz ich sytuacji społeczno-zawodowej (zob. tabele aneksowe).

Zachowania te oraz częstotliwość ich występowania w największym stopniu są różnicowane przez: wiek respondentów, ich wykształcenie, wielkość zamieszkiwanej miejscowości oraz religijność, mierzoną stopniem uczestnictwa w praktykach religijnych.

Tabela 6

Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek:	Wiek	Wykształcenie	Wielkość miejsca zamieszkania	Częstotliwość uczestnictwa w praktykach religijnych
	wartość współczynnika korelacji r-Pearsona			
- dobrowolnie, bezpłatnie wykonywać zadania nienależące do Pana(i) obowiązków	0,029	0,165**	0,054	-0,028
- rezygnować z przerw przysługujących w czasie pracy – w celu zwiększenia swojej efektywności	-0,003	0,139**	0,040	-0,021
- spóźniać się do pracy	-0,127**	0,036	0,160**	-0,194**
- przychodzić do pracy po spożyciu alkoholu	-0,006	-0,057	0,008	-0,080
- brać dodatkowe pieniądze za zrobienie czegoś, co i tak należało do Pana(i) obowiązków	-0,038	-0,015	0,020	-0,076
- załatwiać prywatne sprawy (np. w urzędach) w godzinach pracy	-0,059	0,105*	0,092*	-0,110*
- Pracować w domu – „po godzinach” – pomimo braku dodatkowego wynagrodzenia za to	0,059	0,271**	0,080	-0,013
- korzystać ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych (np. prywatne rozmowy na koszt firmy)	-0,131**	0,281**	0,201**	-0,111*
- „dorabiać” do pensji w godzinach pracy	-0,074	-0,029	0,034	-0,103*
- odmawiać wykonania zadań nienależących do Pana(i) obowiązków, chociaż pozostających w granicy Pana(i) możliwości	-0,140**	0,092*	0,165**	-0,099*
- „załatwiać” lekarskie zwolnienie z pracy pomimo dobrego stanu zdrowia	-0,067	0,016	0,040	-0,161**
- pozostawać w pracy „po godzinach” pomimo braku takiej konieczności	-0,033	0,104*	0,109*	-0,050

* Istotność na poziomie 0,01 ** Istotność na poziomie 0,001

Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety przyznają się do przychodzenia do pracy pod wpływem alkoholu, „dorabiania” do pensji w godzinach pracy, odmawiania wykonywania zadań nienależących do ich obowiązków, spóźniania się do pracy oraz załatwiania prywatnych spraw w czasie jej trwania.

Jeżeli natomiast chodzi o wiek, to należy zauważyć, że młodszy pracownicy charakteryzują się większym stopniem asertywności niż starsi, częściej też korzystają z firmowych urządzeń i materiałów w prywatnych celach oraz częściej spóźniają się do pracy. Częstotliwość tych zachowań wzrasta ponadto wraz z wielkością miejsca zamieszkania (do tego typu postępowania stosunkowo najczęściej przyznają się mieszkańcy największych miejscowości). Bez znaczenia jest natomiast wielkość zakładu pracy mierzona liczbą zatrudnionych pracowników.

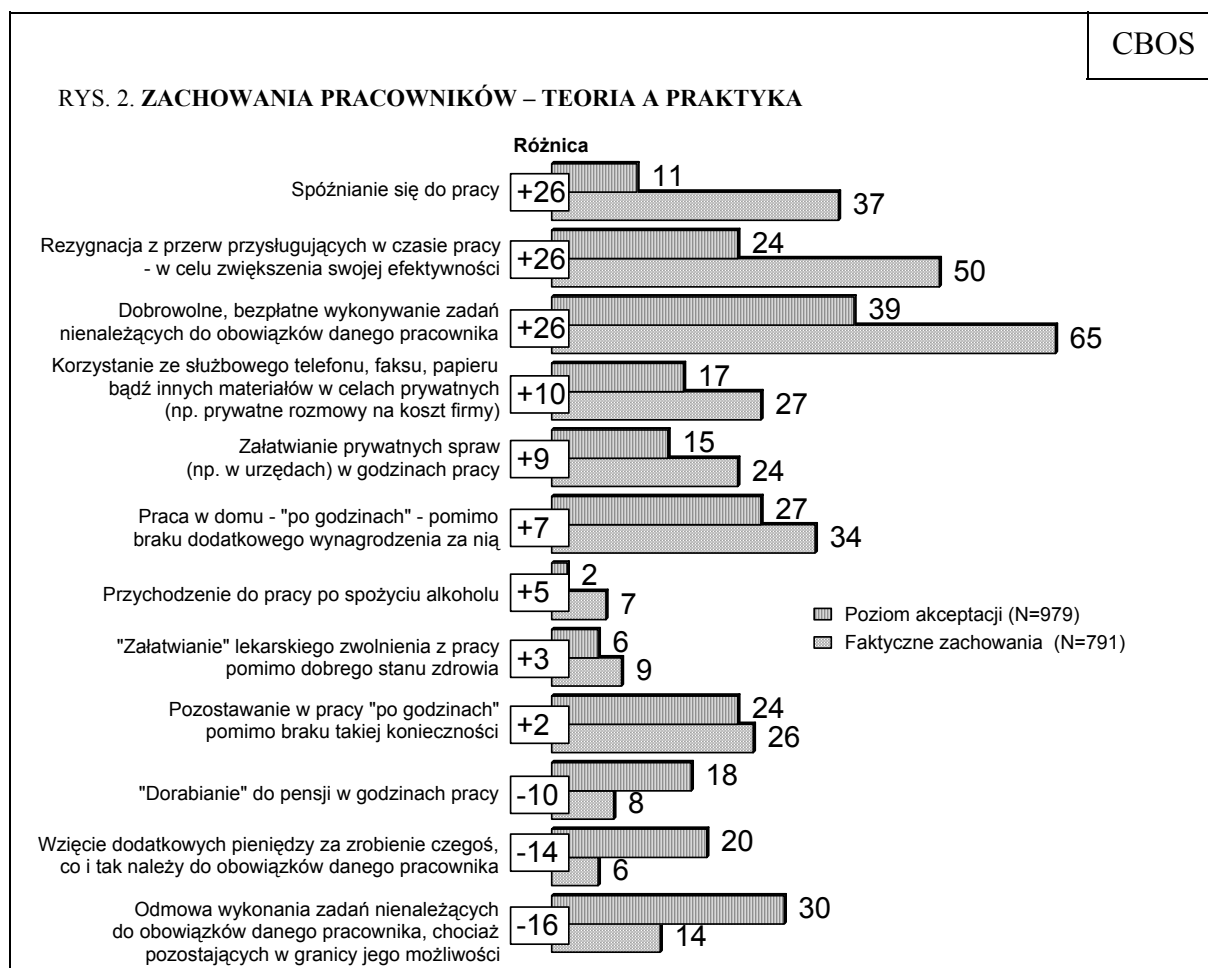
Prywatne wykorzystywanie służbowych materiałów i urządzeń wzrasta również wraz z poziomem wykształcenia respondentów. Cecha ta istotnie wpływa ponadto na deklarowaną częstotliwość pracy ponad normę. Osoby z wyższym wykształceniem częściej niż pozostałe przyznają się do pracy w domu po godzinach bez dodatkowego wynagrodzenia, do płatnego wykonywania zadań pozostających poza zakresem ich obowiązków oraz do rezygnacji z przysługujących im przerw, w celu zwiększenia efektywności.

Nieco mniejszy wpływ na postępowanie pracowników ma ich religijność. Jednak wymowne jest to, że wraz ze wzrostem uczestnictwa w praktykach religijnych maleje częstotliwość spóźniania się do pracy oraz „załatwiania” zwolnień lekarskich pomimo dobrego stanu zdrowia.

TEORIA A PRAKTYKA

Największe różnice pomiędzy teorią a praktyką w kontekście zachowań pracowniczych dotyczą takich sytuacji, jak: spóźnianie się do pracy, rezygnacja z przerw przysługujących w czasie pracy, dobrowolne i bezpłatne wykonywanie zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, korzystanie ze służbowych urządzeń i materiałów w celach prywatnych oraz załatwianie prywatnych spraw w godzinach pracy – w tych przypadkach społeczne przyzwolenie jest znacznie niższe niż faktyczne zachowania wśród osób, które kiedykolwiek pracowały zawodowo. Odwrotnie jest natomiast w sytuacjach dorabiania do pensji w godzinach pracy, brania dodatkowych pieniędzy za zrobienie czegoś, co należy do obowiązków pracownika, czy też – szczególnie – odmowy wykonania zadań nienależących do obowiązków danego pracownika, chociaż pozostających w granicach jego

możliwości. Deklarowany poziom realizacji tego typu zachowań jest niższy niż stopień społecznej tolerancji wobec nich.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek **spóźnić się do pracy?**

(%)

STYCZEŃ 2007	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	61	2	791
Płeć				
Mężczyźni	43	54	2	387
Kobiety	31	68	1	404
Wiek				
18-24 lat	46	53	2	67
25-34	39	61	0	155
35-44	41	56	2	140
45-54	44	56	0	173
55-64	40	59	1	113
65 lat i więcej	16	78	6	144
Miejsce zamieszkania				
Wieś	28	69	3	288
Miasto do 20 tys.	34	66	0	108
20-100 tys.	42	57	1	164
101-500 tys.	48	52	1	140
501 tys.i więcej mieszk.	45	54	1	92
Wykształcenie				
Podstawowe	30	66	4	192
Zasadnicze zawodowe	40	58	2	229
Średnie	38	61	0	274
Wyższe	39	60	1	96
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	44	56	0	57
Prac.umysł.niż.szczebła	41	59	0	84
Pracownicy fiz.- umysł.	34	66	0	78
Robotnicy wykwalifikowani	38	60	2	82
Robotnicy niewykwalifik.	36	62	3	32
Rolnicy	12	85	3	45
Pracujący na własny rach.	61	37	2	34
Bierni zawodowo				
Renciści	47	52	1	72
Emeryci	23	72	4	184
Uczniowie i studenci	49	51	0	11
Bezrobotni	56	44	0	87
Gospodynie domowe i inni	29	71	0	26
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	34	66	0	126
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	40	57	3	54
sekt. pryw. poza rolnict.	46	53	1	189
prywatnym gosp. rolnym	19	79	3	47
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	41	58	1	78
301-500	42	58	1	120
501-900	35	64	1	183
901-1200	38	60	2	90
Powyżej 1200 zł	35	63	2	80
Ocena własnych war. mater.				
Złe	46	54	1	217
Średnie	32	66	3	346
Dobre	37	62	1	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	25	75	0	53
Raz w tygodniu	30	67	2	410
1-2 razy w miesiącu	43	56	1	81
Kilka razy w roku	48	50	2	158
W ogóle nie uczestniczy	50	50	0	89
Poglądy polityczne				
Lewica	43	56	1	125
Centrum	34	64	2	214
Prawica	41	58	1	241
Trudno powiedzieć	33	65	2	212

Tabela 2. Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek **rezygnować z przerw przysługujących w czasie pracy - w celu zwiększenia swojej efektywności?**

(%)

STYCZEŃ 2007	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	50	46	4	791
Płeć				
Mężczyźni	50	46	4	387
Kobiety	51	46	4	404
Wiek				
18-24 lat	52	47	1	67
25-34	50	47	3	155
35-44	59	38	2	140
45-54	49	49	3	173
55-64	50	45	5	113
65 lat i więcej	43	48	9	144
Miejsce zamieszkania				
Wieś	51	45	5	288
Miasto do 20 tys.	41	56	2	108
20-100 tys.	47	47	5	164
101-500 tys.	59	39	2	140
501 tys.i więcej mieszk.	52	44	4	92
Wykształcenie				
Podstawowe	41	51	8	192
Zasadnicze zawodowe	46	51	3	229
Średnie	54	43	3	274
Wyższe	67	31	2	96
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	67	33	0	57
Prac.umysł.niż.szczebla	60	35	6	84
Pracownicy fiz.- umysł.	55	44	1	78
Robotnicy wykwalifikowani	40	56	4	82
Robotnicy niewykwalifik.	48	52	0	32
Rolnicy	54	38	8	45
Pracujący na własny rach.	47	51	2	34
Bierni zawodowo				
Renciści	48	47	5	72
Emeryci	46	46	8	184
Uczniowie i studenci	50	50	0	11
Bezrobotni	50	50	0	87
Gospodynie domowe i inni	46	54	0	26
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	54	43	3	126
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	45	49	6	54
sekt. pryw. poza rolnict.	56	43	1	189
prywatnym gosp. rolnym	49	42	9	47
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	57	42	1	78
301-500	50	45	4	120
501-900	48	51	1	183
901-1200	49	50	1	90
Powyżej 1200 zł	53	39	8	80
Ocena własnych war. mater.				
Złe	59	37	4	217
Średnie	44	50	5	346
Dobre	51	47	2	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	53	43	3	53
Raz w tygodniu	49	47	4	410
1-2 razy w miesiącu	49	49	3	81
Kilka razy w roku	55	40	5	158
W ogóle nie uczestniczy	47	49	3	89
Poglądy polityczne				
Lewica	55	42	3	125
Centrum	53	43	3	214
Prawica	50	48	2	241
Trudno powiedzieć	45	47	8	212

Tabela 3. Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek **załatwiać prywatne sprawy (np. w urzędach) w godzinach pracy?**

(%)

STYCZEŃ 2007	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	74	2	790
Płeć				
Mężczyźni	29	69	2	386
Kobiety	19	79	2	404
Wiek				
18-24 lat	23	77	0	66
25-34	29	69	2	155
35-44	25	73	2	140
45-54	28	71	1	173
55-64	21	77	2	113
65 lat i więcej	15	80	5	144
Miejsce zamieszkania				
Wieś	18	78	3	287
Miasto do 20 tys.	22	77	2	108
20-100 tys.	29	70	1	164
101-500 tys.	24	74	2	140
501 tys.i więcej mieszk.	34	66	0	92
Wykształcenie				
Podstawowe	15	80	5	192
Zasadnicze zawodowe	23	75	2	229
Średnie	27	72	1	273
Wyższe	32	67	1	96
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	30	69	1	57
Prac.umysł.niż.szczebła	39	61	0	84
Pracownicy fiz.- umysł.	27	71	2	78
Robotnicy wykwalifikowani	21	78	1	81
Robotnicy niewykwalifik.	23	77	0	32
Rolnicy	13	80	8	45
Pracujący na własny rach.	32	65	2	34
Bierni zawodowo				
Renciści	24	71	6	72
Emeryci	16	81	3	184
Uczniowie i studenci	11	89	0	11
Bezrobotni	27	73	0	87
Gospodynie domowe i inni	22	78	0	26
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	31	69	0	126
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	30	69	2	54
sekt. pryw. poza rolnict.	28	71	1	188
prywatnym gosp. rolnym	13	78	9	47
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	27	70	3	78
301-500	22	77	0	120
501-900	20	78	2	183
901-1200	26	71	3	90
Powyżej 1200 zł	30	66	5	80
Ocena własnych war. mater.				
Złe	24	74	2	217
Średnie	21	77	2	345
Dobre	27	70	3	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	14	84	2	53
Raz w tygodniu	21	76	3	410
1-2 razy w miesiącu	26	73	1	80
Kilka razy w roku	26	71	2	158
W ogóle nie uczestniczy	34	66	1	89
Poglądy polityczne				
Lewica	27	72	2	125
Centrum	20	77	3	214
Prawica	29	70	1	240
Trudno powiedzieć	20	77	3	212

Tabela 4. Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek **pracować w domu - „po godzinach” - pomimo braku dodatkowego wynagrodzenia za to?**

(%)

STYCZEŃ 2007	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	65	1	790
Płeć				
Mężczyźni	32	67	1	386
Kobiety	35	64	1	404
Wiek				
18-24 lat	24	76	0	66
25-34	31	69	0	155
35-44	41	57	2	140
45-54	33	66	1	173
55-64	31	69	0	113
65 lat i więcej	37	60	3	144
Miejsce zamieszkania				
Wieś	30	68	2	287
Miasto do 20 tys.	30	68	2	108
20-100 tys.	35	64	1	164
101-500 tys.	34	65	1	140
501 tys.i więcej mieszk.	47	53	0	92
Wykształcenie				
Podstawowe	25	73	2	192
Zasadnicze zawodowe	24	75	1	229
Średnie	36	63	1	273
Wyższe	70	30	0	96
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	72	28	0	57
Prac.umysł.niż.szczebla	45	55	0	84
Pracownicy fiz.- umysł.	27	72	1	78
Robotnicy wykwalifikowani	20	80	0	81
Robotnicy niewykwalifik.	21	79	0	32
Rolnicy	36	61	3	45
Pracujący na własny rach.	43	55	2	34
Bierni zawodowo				
Renciści	24	73	3	72
Emeryci	36	62	2	184
Uczniowie i studenci	20	80	0	11
Bezrobotni	31	69	0	87
Gospodynie domowe i inni	3	95	3	26
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	50	49	1	126
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	25	75	0	54
sekt. pryw. poza rolnict.	33	67	0	188
prywatnym gosp. rolnym	44	54	3	47
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	30	70	0	78
301-500	33	67	1	120
501-900	34	65	1	183
901-1200	38	61	1	90
Powyżej 1200 zł	53	45	1	80
Ocena własnych war. mater.				
Złe	38	61	1	217
Średnie	26	72	1	345
Dobre	40	58	2	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	28	69	3	53
Raz w tygodniu	33	66	1	410
1-2 razy w miesiącu	31	68	1	80
Kilka razy w roku	42	57	1	158
W ogóle nie uczestniczy	30	70	0	89
Poglądy polityczne				
Lewica	42	57	1	125
Centrum	38	62	1	214
Prawica	32	67	0	240
Trudno powiedzieć	27	71	2	212

Tabela 5. Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek **korzystać ze służbowego telefonu, faksu, papieru bądź innych materiałów w celach prywatnych (np. prywatne rozmowy na koszt firmy)?**

(%)

STYCZEŃ 2007	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	70	3	789
Płeć				
Mężczyźni	29	67	3	386
Kobiety	26	73	2	403
Wiek				
18-24 lat	28	72	0	66
25-34	35	62	3	155
35-44	33	64	3	139
45-54	32	65	3	173
55-64	20	80	1	113
65 lat i więcej	13	83	4	144
Miejsce zamieszkania				
Wieś	19	77	4	287
Miasto do 20 tys.	17	81	1	108
20-100 tys.	35	64	1	163
101-500 tys.	32	64	4	140
501 tys.i więcej mieszk.	44	55	1	92
Wykształcenie				
Podstawowe	9	87	4	192
Zasadnicze zawodowe	25	72	3	229
Średnie	36	64	1	273
Wyższe	47	50	3	95
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	47	50	3	56
Prac.umysł.niż.szczegła	50	50	0	84
Pracownicy fiz.- umysł.	34	63	3	78
Robotnicy wykwalifikowani	31	67	2	81
Robotnicy niewykwalifik.	18	82	0	32
Rolnicy	8	82	10	45
Pracujący na własny rach.	42	58	0	34
Bierni zawodowo				
Renciści	15	83	2	72
Emeryci	15	83	3	184
Uczniowie i studenci	9	91	0	11
Bezrobotni	25	71	4	87
Gospodynie domowe i inni	45	55	0	26
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	38	62	1	125
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	32	68	0	54
sekt. pryw. poza rolnict.	40	57	3	188
prywatnym gosp. rolnym	8	80	11	47
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	21	72	7	78
301-500	27	73	0	120
501-900	25	74	1	182
901-1200	36	63	2	90
Powyżej 1200 zł	40	57	3	80
Ocena własnych war. mater.				
Złe	21	76	4	217
Średnie	25	72	2	345
Dobre	37	62	2	227
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	9	89	1	53
Raz w tygodniu	24	74	3	409
1-2 razy w miesiącu	44	52	3	80
Kilka razy w roku	34	63	4	158
W ogóle nie uczestniczy	28	72	0	89
Poglądy polityczne				
Lewica	32	66	2	125
Centrum	27	68	5	214
Prawica	30	68	1	239
Trudno powiedzieć	22	77	2	212

Tabela 6. Czy, w związku z Pana(i) pracą zawodową, zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek **odmawiać wykonania zadań nienależących do Pana(i) obowiązków, chociaż pozostających w granicy Pana(i) możliwości?**

(%)

STYCZEŃ 2007	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	14	82	4	790
Płeć				
Mężczyźni	20	75	5	386
Kobiety	10	88	3	404
Wiek				
18-24 lat	17	82	2	66
25-34	26	72	2	155
35-44	15	79	6	140
45-54	15	82	3	173
55-64	7	89	4	113
65 lat i więcej	6	88	5	144
Miejsce zamieszkania				
Wieś	7	88	6	287
Miasto do 20 tys.	10	87	3	108
20-100 tys.	21	77	2	164
101-500 tys.	22	74	4	140
501 tys.i więcej mieszk.	21	77	2	92
Wykształcenie				
Podstawowe	6	88	7	192
Zasadnicze zawodowe	16	80	4	229
Średnie	17	80	2	273
Wyższe	20	78	2	96
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	12	86	2	57
Prac.umysł.niż.szczebla	20	79	1	84
Pracownicy fiz.- umysł.	24	76	0	78
Robotnicy wykwalifikowani	15	79	6	81
Robotnicy niewykwalifik.	10	86	4	32
Rolnicy	5	84	11	45
Pracujący na własny rach.	20	77	2	34
Bierni zawodowo				
Renciści	9	82	9	72
Emeryci	7	89	4	184
Uczniowie i studenci	21	79	0	11
Bezrobotni	23	75	2	87
Gospodynie domowe i inni	24	76	0	26
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	13	85	2	126
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	10	85	5	54
sekt. pryw. poza rolnict.	23	74	2	188
prywatnym gosp. rolnym	7	83	10	47
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	19	77	4	78
301-500	19	76	5	120
501-900	11	87	3	183
901-1200	16	82	2	90
Powyżej 1200 zł	20	79	1	80
Ocena własnych war. mater.				
Złe	12	84	4	217
Średnie	15	81	4	345
Dobre	16	80	4	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	16	81	3	53
Raz w tygodniu	11	84	4	410
1-2 razy w miesiącu	18	79	4	80
Kilka razy w roku	14	83	3	158
W ogóle nie uczestniczy	27	71	3	89
Poglądy polityczne				
Lewica	13	86	1	125
Centrum	18	78	3	214
Prawica	17	80	3	240
Trudno powiedzieć	9	84	7	212